

Robert Kurek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

UBEZPIECZENIA A REGUŁY ISLAMU

1. Wstęp

Ze zwrotem „ubezpieczenia islamskie” od razu kojarzą się takie ubezpieczenia, które pochodzą z krajów islamskich. Jednak właściwym rozumieniem tego określenia jest przypisanie ubezpieczeniom takich cech, które odpowiadają regułom i zasadom szariatu – praw religijnych świata islamu. Reguły te przekładają się na wiele płaszczyzn życia codziennego i wynikają z zapisów Świętego Koranu. Księga ta, uzupełniona przez Sunnę, będąc drogowskazem postępowania każdego wyznawcy islamu, wytyczyła zasady, które mimo iż powstały wieki temu, wciąż mają duży wpływ na wszystkie obszary codziennego życia wiernych. Stosowanie nauk proroka przekłada się także na świat finansów, powodując, że ten w krajach islamskich zupełnie różni się od tego w krajach zachodnich. Podobnie jest z ubezpieczeniami – jednak w ich przypadku organizacja na wzór świata zachodniego traktowana jest jako niezgodna z szariatem i jest po prostu zakazana. W celu zaspokojenia teologicznych i finansowych potrzeb społeczności świata islamu na przełomie XX i XXI w. pojawiły się pewne formy i techniki umożliwiające pokrycie strat w przypadku zdarzeń losowych, będące muzułmańską koncepcją ubezpieczenia.

Celem tego opracowania jest przeanalizowanie przyczyn i powodów, dla których tradycyjne ubezpieczenia nie odpowiadają islamskim regułom, a także charakterystyka technik i form ubezpieczeniowych, które traktowane są jako dopuszczalne i zgodne z zasadami wiary.

2. Ogólne zasady funkcjonowania finansów islamskich

Jak już wspomniano, zasad i reguł islamu, których wierni muszą przestrzegać, jest wiele, a te najbardziej charakterystyczne, mające bezpośrednie przełożenie na świat finansów to m.in. [2]:

- w przypadku pożyczek zapłata jakiegokolwiek z góry ustalonej kwoty ponad rzeczywistą sumę główną jest zabroniona (zakaz pobierania i udzielania kwot ob-

ciążonych odsetkami) – islam zezwala tylko na jeden rodzaj pożyczki, w której osoba pożyczająca nie nalicza sobie żadnych odsetek ani też dodatkowych kwot od pożyczonych pieniędzy;

- użyczający kapitału musi uczestniczyć w podziale zysku lub strat powstałych z przedsięwzięcia, na które pożyczał pieniądze – wyznawca islamu jest zachęcany do inwestowania pieniędzy i stawania się współnikiem w celu podziału nie tylko zysków, ale i ryzyka (uzyskanie statusu współnika, a nie wierzyciela);
- zasada, że „pieniądz robi pieniądz” nie jest akceptowana przez islam – pieniądz jest tylko środkiem wymiany, sposobem określania wartości danej rzeczy i nie posiada wartości sam w sobie. Według islamu nie powinno być dozwolone pożyczanie dalszych pieniędzy poprzez pobieranie ustalonych odsetek od wkładu złożonego w banku lub pieniędzy pożyczonych od kogokolwiek innego. Wysilek człowieka, jego inicjatywy i ryzyko związane z podejmowaniem przedsięwzięć produkcyjnych są zdecydowanie ważniejsze niż pieniądze użyte do ich sfinansowania;
- niedozwolone jest *ghahar*, oznaczające ryzyko, spekulację, niepewność – według tego zakazu każda transakcja, której podejmuje się wierny, powinna być wolna od niepewności, ryzyka i spekulacji. Zawierające umowę strony powinny dokładnie informować się wzajemnie o ujemnych lub pomniejszających wartość umowy skutkach, wynikających z zawieranej transakcji. Strony nie mogą również ustalać z góry wartości gwarantowanych zysków;
- inwestujący powinni wspierać tylko te przedsięwzięcia lub produkty, które nie są zabronione lub nawet tylko odradzane przez islam – np. handel alkoholem nie może być finansowany przez banki islamskie, nie można udzielać pożyczek na nieruchomości, które mają być przeznaczone na budowę kasyn i lokali, gdzie sprzedaje się alkohol, itp.

W porównaniu z regułami świata zachodniego finanse islamskie cechuje dążenie do równiejszej i bardziej sprawiedliwej dystrybucji przychodów i zasobów, a także do równego udziału podmiotów w gospodarce. Reguły te mają także swoje odzwierciedlenie w przypadku ubezpieczeń, jednak ich specyfika powoduje, że wymagają odrębnego omówienia. To jednak musi zostać poprzedzone ujęciem historycznym rozwoju ubezpieczeń w świecie islamskim.

3. Ubezpieczenia w krajach islamu – ujęcie historyczne

Formy pomocy wzajemnej na zasadzie zrzeczeń i stowarzyszeń na tyle silnie wrosły w funkcjonowanie społeczności islamskich, że załączki zorganizowanej, sformalizowanej instytucji ubezpieczenia pojawiły się stosunkowo późno. Tematyką ubezpieczeń w prawie imperium osmańskiego zajęto się dopiero w 1863 r. wraz z tworzeniem przepisów dotyczących handlu morskiego. W 1893 r. w Konstantynopolu otwarte zostało pierwsze w imperium osmańskim biuro ubezpieczeniowe, a w 1900 r. w Egipcie założona została pierwsza firma ubezpieczeniowa [5]. Były to

jednak podmioty, które obsługiwały firmy i osoby spoza wyznawców islamu, ponieważ działalność komercyjnych firm ubezpieczeniowych w świecie islamskim była zakazana. Potwierdzały to kolejne konferencje, spotkania i *fatwy* najwyższych przedstawicieli religijnych, którzy nie znajdowali powodów, dla których ubezpieczenia można było traktować jako dozwolone i zgodne z prawem koranicznym.

W 1965 r. w Mekce odbyła się ogólnoislamska konferencja, w której m.in. zajęto się tematyką ubezpieczeń i na której ubezpieczenia i działalność firm ubezpieczeniowych oceniona została jako niezgodna z zasadami szariatu. W 1976 r. także w Mekce odbyła się I międzynarodowa konferencja dotycząca ekonomii i spraw gospodarczych w islamie, w której wzięło udział ponad 200 ekonomistów i znawców prawa szariatu. Jednym z tematów również były ubezpieczenia. Efektem końcowym konferencji było stwierdzenie, że komercyjne ubezpieczenia, które oferowane są przez konwencjonalne firmy ubezpieczeniowe, nie odpowiadają regułom, jakimi powinni kierować się wyznawcy islamu. Taką opinię potwierdziła w 1977 r. *fatwa* Rady Uczonych Światowej Ligi Muzułmańskiej (Fiqh Council of Muslim World League), która uznała, że komercyjne ubezpieczenia w jakiegokolwiek postaci (majątkowe czy osobowe) są *haram* (nielegalne, zakazane), jednak wskazała, że alternatywną umową, którą mogą zawierać wyznawcy, traktowaną jako szanującą islamskie tradycje jest „ubezpieczeniowa umowa udzielania sobie gwarancji” – *takaful* [5]. Na jej podstawie już w 1979 r. w Sudanie powstała pierwsza spółka *takaful*. Jednak zróżnicowanie świata islamskiego powodowało, że nie wszędzie orzeczenie tej *fatwy* było respektowane i w wielu krajach islamskich ubezpieczenia wciąż były zakazane. Dopiero w 1985 r. na forum już całego świata islamskiego Rada Organizacji Konferencji Islamskiej (Fiqh Council of the Organisation for the Islamic Conference) potwierdziła wprawdzie, że komercyjne ubezpieczenia nie są dozwolone, ale zaaprobowała formułę *takaful* jako stosowną alternatywę dla konwencjonalnych ubezpieczeń w pełni zgodną z zasadami szariatu [6, s. 14]. Wydana przez nią *fatwa* stała się równocześnie wykładnią dla wszystkich muzułmanów jako prawnie wiążąca. Ostateczne stanowisko w sprawie ubezpieczeń przyjęło postać oficjalnego porozumienia, w którym zawarte zostały następujące postanowienia [7, s. 20]:

- komercyjna umowa ubezpieczenia zawarta w komercyjnej firmie ubezpieczeniowej zawiera w sobie duży stopień niepewności i przez to umowa jest wadliwa i tym samym zakazana,
- alternatywną umową, która jest zgodna z zasadami islamskiej tradycji, jest „ubezpieczeniowa umowa udzielania sobie gwarancji”, która opiera się na dobrowolnych składkach i na zasadzie wzajemności (reasekuracja również musi opierać się na zasadzie wzajemnych gwarancji),
- Rada wzywa kraje islamskie do tworzenia ubezpieczeń bezpośrednich i pośrednich w formie wzajemnego udzielania sobie gwarancji (*takaful*).

Przełomowe lata 1977 i 1985 stały się punktem wyjścia dla rozwoju ubezpieczeń w formie *takaful* dla ok. 1,5 mld muzułmanów, dla których przed tym okresem nie

była dostępna ubezpieczeniowa forma ochrony przed ryzykiem, zgodna z wyznawanymi zasadami wiary.

4. Powody odrzucenia ubezpieczeń przez islamskich teologów

Interpretacje zapisów Koranu nie są jednolite, a reguły prawa koranicznego w krajach islamskich są w różnym stopniu respektowane. W tych bardziej ortodoksyjnych rozumienie ubezpieczeń sprowadzało się nawet do stanowiska, że ubezpieczyciel podejmuje próbę stawiania się ponad decyzjami Boga poprzez zmianę konsekwencji zdarzeń przez Boga zainspirowanych – jeśli Allah chciał, aby doszło do zdarzenia, to miało do niego dojść, a wierny powinien ponosić tego skutki [3]. Jednak tak skrajne postawy nie były powszechne, a powody, dla których konwencjonalne ubezpieczenia nie były akceptowane przez islamskich teologów, wynikały głównie z istoty ubezpieczenia, której cechy klóciły się z zasadami wytyczonymi dla wyznawców. Sama umowa ubezpieczenia nie była znana przed wiekami, przez co trudno ją było współcześnie odpowiednio zinterpretować. Jej zasadniczym elementem jest nieznanostwo tego, jak się zakończy (*gahala*), a to czyni ją niezgodną z naukami proroka. Islamscy przywódcy duchowi są także zdania, że klasyczne ubezpieczenia zawierają w sobie element nieuzasadnionej korzyści majątkowej (*riba*), oszustwa (*gabn*), niepewności i spekulacji (*gharar*), nadmiernego przejęcia ryzyka (*maisir*), gry losowej (*qimar*) oraz zakładu (*murahana*).

Riba a ubezpieczenia – *riba* jest tak naprawdę pojęciem szerszym aniżeli tylko powszechnie znana zasada „pożyczki bezodsetkowej”. Oznacza nie tylko „nadwyżkę” ponad pożyczony kapitał, czyli „owoce” tej pożyczki mogące wystąpić w jakiegokolwiek formie lub jako odsetki, ale także zysk jakościowy – tzn. ulepszoną lub poprawioną jakość rzeczy, które zostały pożyczone; usługi dłużnika, których zakres jest większy aniżeli wartość pożyczonej rzeczy albo uzysk czasu, zobowiązujący do wcześniejszego zwrotu pożyczki aniżeli wcześniej ustalono. *Ribā* jest więc każda korzyść majątkowa i niemajątkowa, którą traktuje się jako nieuczciwą i nieuzasadnioną, jeśli nie odpowiada jej wzajemne (równoważne) świadczenie¹. Za taką traktowany jest element zysku wkalkulowany w składkę, co jest jednym z istotniejszych powodów, dla których ubezpieczenia nie mogą być traktowane jako *halal* (dozwolone). *Riba* występuje także w przypadku ubezpieczeń na życie o charakterze oszczędnościowym. Ubezpieczony otrzymuje sumę ubezpieczenia, którą sam opłacił w ratach i która wiązała się z przyrostem wartości bez dostarczenia wzajemnego świadczenia. Taki rodzaj przyrostu jest rodzajem nieusprawiedliwionego uzysku, który jest niezgodny z prawem Koranu. Poza tym firmy ubezpieczeniowe inwestują swoje pieniądze w aktywa, które ukierunkowane są na osiągnięcie *riby*. Niezgodna z zasadami szariatu jest także sytuacja, gdy ubezpieczający zapłaci należne składki

¹ Niezgodne z prawem jest także uczestniczenie w sposób pośredni w interesach lub przedsięwzięciach mających na celu osiągnięcie *riby* [4, s. 53].

z opóźnieniem. Naliczone przez firmę ubezpieczeniową dodatkowe opłaty (odsetki za zwłokę) także traktowane są jako „nieuzasadniona korzyść”. Za *ribę* można także uznać samą istotę ubezpieczenia – ubezpieczający, który zabezpiecza się przed skutkami jakiegoś ryzyka, płaci składkę i w zamian oczekuje świadczenia (odszkodowania). Jeśli brak jest takiego świadczenia (bezszkodowy przebieg ubezpieczenia), to sprawa jest prosta – „nic nie było”. Jeśli natomiast wypłacone zostało odszkodowanie, to nie jest to zgodne z zasadami szariatu, firma ubezpieczeniowa bowiem wypłaca wyższe kwoty aniżeli suma wpłaconych składek – w tej sytuacji niezgodnie z prawem zachowuje się ten, kto przyjmuje płatność.

Niepewność i przejęcie ryzyka *gharar* i *maisir*² oraz zbliżone im pojęcia zagrożenia, hazardu i spekulacji – wszelkie transakcje, które wiążą się z tymi terminami, oznaczają niezgodność z regułami Koranu z powodu ignorancji, której dopuszcza się jedna ze stron transakcji, ponieważ uznaje wynik losowy związany z niejasnymi warunkami umowy, tzn. nie wiadomo, czy firma ubezpieczeniowa wypłaci odszkodowanie, czy nie.

Gra losowa *qimar* i zakład *murahana* – wprawdzie gra ma na celu wzbogacenie się, a ubezpieczenie z założenia tylko pokrycie potrzeb majątkowych, to w rozumieniu zasad koranicznych elementem gry losowej i zakładu jest uzyskanie w ubezpieczeniu szansy na wygraną – stawiając w grze samego siebie lub posiadaną własność. Ubezpieczający oczekuje właśnie, że zawierając umowę ubezpieczenia, „postawi” niewielką kwotę (składkę), a w zamian uzyskać może dużą kwotę pieniędzy (odszkodowanie) – pojawia się element straty i przypadkowość ewentualnie osiągniętego świadczenia.

Oszustwo *gahn* – wszystkie rodzaje umów ubezpieczeniowych można zaliczyć do tej kategorii, ponieważ przedmiot umowy (ochrona ubezpieczeniowa) nie jest wyraźnie określony oraz nieznan jest termin umowy (przy szkodzie umowa może zakończyć się wcześniej), natomiast obowiązkowymi elementami umowy w regułach islamu jest, aby przedmiot był jasno sprecyzowany, znany obydwu stronom i określony w czasie. Także asymetria informacji między ubezpieczającym a ubezpieczycielem oraz ograniczona swoboda w kształtowaniu umowy i ewentualne kary umowne nie są dopuszczone przez reguły Koranu.

Nieznajomość (niewiedza) co do efektów końcowych *gamala* – element ryzyka w ubezpieczeniach jest oczywisty – szkoda może wystąpić, ale nie musi. Ostateczna kwota, jaka wypłacona zostanie ubezpieczonemu od początku (od momentu zawarcia umowy), także nie jest znana i zależy od wysokości szkody, której na początku oczywiście również nie da się przewidzieć. Nieznajomość wyniku końcowego umowy jest traktowana jak „kupowanie kota w worku” – co jest niedopuszczalne. Jest to szczególnie wyraźne w ubezpieczeniach na życie z funduszami inwestycyjnymi

² W czasach przedislamskich *maisir* było bardzo rozpowszechnioną grą hazardową. W szerszym sensie pojęcie to utożsamiane jest z każdym działaniem, które umożliwia „łatwy” i niezasłużony (bez udziału pracy lub kapitału) zarobek.

(kapitałowymi), gdzie obydwie strony biorą udział w umowie i gdzie żadna ze stron nie wie nawet, czy jej wynikiem będzie zysk, czy strata.

Jednym z ważniejszych problemów dla wielu islamskich znawców prawa³ stało się jednak „osadzenie” w regułach islamu stosunku prawnego między firmą ubezpieczeniową a ubezpieczającym. Stosunek ten ma charakter obustronnej umowy, jednak niepojęty i niezrozumiały jest niematerialny przedmiot tej umowy – ochrona ubezpieczeniowa jako ekwiwalent składki, która ponadto – przy bezszkodowym przebiegu ubezpieczenia – „znika”. Jak już wspomniano, umowa zawierana z zakładem ubezpieczeń jest typem umowy nie znanym wcześniej prawu islamskiemu i przez wiele lat próbowano ją umiejscowić w regułach prawa koranicznego, jednak liczne spotkania znawców prawa nie znalazły podstaw, by potraktować ją jako zgodną z systemem wiary.

5. Ubezpieczenia islamskie – możliwe obszary aktywności

Ubezpieczenia islamskie, by nosić takie miano, oczywiście musiałyby być pozbawione wszystkich elementów niezgodnych według biegłych w prawie muzułmańskim z regułami Koranu. Uważne przeczytanie przyczyn i powodów odrzucenia nie daje cienia wątpliwości, że po ich odrzuceniu nie byłoby mowy o „ubezpieczeniu”, tylko o jakimś bliżej nieokreślonym tworze, o którym nie wiadomo nawet, czy miałyby szansę zaistnieć. Dopiero odpowiednia interpretacja prawa koranicznego otworzyła przysłowiową „furtkę” dla form ubezpieczeniowych. Wydane przez najwyższe instytucje *fatwy* wprawdzie potwierdzały, że komercyjne ubezpieczenia są zakazane, ale wskazały także, iż jedną z możliwości zarządzania ryzykiem o charakterze ubezpieczeniowym dają ubezpieczenia w formie wzajemnych gwarancji (*takaful*), o ile ich majątek inwestowany jest zgodnie z zasadami szariatu. Drugą formą ubezpieczeniową mogą być ubezpieczenia społeczne, jako że udzielają ochrony, nie mając na celu osiągnięcia zysku, i opierają się na solidarności społecznej. Z tych właśnie powodów obydwie możliwe formy ubezpieczeniowe są dopuszczalne, a argument niepewności zawarty w tych formach uważany za nieistotny.

Organizacja spółki *takaful* jest zbliżona do zasad działania towarzystw ubezpieczeń wzajemnych. Grupa muzułmanów, która wystawiona jest na jakieś niebezpieczeństwo i chce nawzajem udzielać sobie pomocy, może to zrobić, stowarzyszając się. Osoby zrzeszone płacą określone kwoty pieniędzy, z których każdemu z nich, gdy popadnie w kłopoty, wypłacana jest rekompensata. Jeśli zebrana kwota nie będzie wystarczająca, członkowie grupy zobowiązani są do dopłat. Jeśli po wypłacie rekompensaty pozostanie jakaś nadwyżka, zostanie ona podzielona między wpła-

³ Znacząca prawa muzułmańskiego (szariatu) jest mufti (tytuł i godność o charakterze prawnym). Mufti jest osobą w szczególny sposób przygotowaną do interpretacji prawa koranicznego. Powołując się na źródła i tradycje islamu, udziela on porad i konsultacji w sprawach wątpliwych oraz sytuacjach wymagających interpretacji. Oficjalnie wydawane decyzje i orzeczenia muftiego przyjmują formę *fatwy* (opinii), która nie ma jednak charakteru sankcji prawnej [8].

cających lub zostanie wykorzystana w przyszłości. Taki rodzaj stowarzyszenia nie jest nastawiony na osiąganie zysku, a jego celem jest udzielanie wzajemnej pomocy w sposób zgodny z zasadami religii. Każdy z członków towarzystwa jest jednocześnie ubezpieczającym i ubezpieczonym. Posiadane środki lub ewentualne nadwyżki finansowe wspólnoty mogą być także inwestowane, ale tylko w takie przedsięwzięcia, które są zgodne z zasadami szariatu. Powstałe z końcem XX w. formy udzielania sobie pomocy przybrały bardzo zorganizowaną postać spółek *takaful*, najczęściej powoływanych i zarządzanych przez podmioty zewnętrzne. W spółkach tych następuje wyraźne rozdzielenie środków ubezpieczających (fundusz *takaful*) od środków akcjonariuszy (operator *takaful*), ponieważ większość spółek *takaful* działa jako spółki akcyjne, chociaż fundusz *takaful* opiera się na zasadzie wzajemności. Weryfikacją zgodności umów i sposobów inwestowania z zasadami szariatu zajmuje się istniejący wewnątrz spółki specjalny organ nadzorczy, składający się z teologów islamskich. W związku ze zróżnicowaną interpretacją prawa islamskiego w różnych krajach pojawiły się również różne modele spółek *takaful*. Dominują trzy główne: *wakala* – gdzie operator otrzymuje stałe wynagrodzenie za prowadzenie funduszu, *mudaraba* – gdzie operator ma udział w wypracowanym zysku, i model mieszany. Pierwsza na świecie typowa spółka ubezpieczeniowa *takaful* (Sudanese Islamic Insurance Company) powstała w 1979 r. W 1984 r. w Malezji uchwalony został specjalny akt prawny regulujący funkcjonowanie spółek *takaful* (Malaysian *Takaful* Act) [6, s. 14], a w 1996 r. na całym świecie było już 30 takich spółek. W 2007 r. 106 operatorów zarządzało ponad 200 funduszami *takaful*, zbierając składkę w wysokości ok. 4,3 mld USD [9, s. 10], a według różnych źródeł wartość rynku ubezpieczeń *takaful* w 2015 r. szacowana jest na ok. 14-15 mld USD⁴.

Oprócz ubezpieczeń o charakterze gospodarczym kwestią sporną, często analizowaną i ulegającą ewolucji, były ubezpieczeniowe formy zabezpieczenia społecznego. Na skutek procesów globalizacyjnych wywodzące się z islamu teorie zabezpieczenia społecznego gwałtownie zaczęły tracić znaczenie i w coraz większym stopniu są zastępowane przez modele wzorowane na tradycjach zachodnich, oparte na zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego przez państwo⁵. Jednak państwowy system ubezpieczeń społecznych (który administrowany byłby przez państwo) z teologicznego punktu widzenia jest dopuszczalny tylko pod warunkiem, że wpłaty i wypłaty w systemie opierają się na zasadzie solidarności (wzajemnego udzielania sobie gwarancji) i bez komercyjnego charakteru. Mimo że zawierają w sobie element niepewności, są w opinii znawców islamu zgodne z prawem koranicznym. Gdyby jednak oprzeć wpłaty na obowiązku opłacania, jak to jest w krajach europejskich, byłyby to tylko wtedy dopuszczalne, gdyby z państwowego systemu uprawniony

⁴ *Świat w skrócie*, http://dziennikubebezpieczeniowy.pl/2006/04/10/Swiat_w_skracie/arttykul/24221.

⁵ Jedynie w Iraku po amerykańskiej interwencji w kwietniu 2003 r. rola tradycyjnych form pomocy społecznej zwiększyła się, co spowodowane zostało rozkładem instytucji państwowych, a w niektórych krajach pomoc społeczna prawie w całości oparta jest na instytucjach religijnych [1, s. 25].

uzyskał kwotę równoważną wpłatom – co, jak wiadomo, systemowo jest trudne do przeprowadzenia.

W rozumieniu interpretatorów prawa koranicznego ubezpieczenia na życie o charakterze ochronnym z założenia kłóć się z zasadami wyznawanej wiary. Życie traktowane jest bowiem jako dar od Boga i igranie z nim (jakakolwiek spekulacja) jest niestosowne. Według wielu muzułmańskich teoretyków ubezpieczenia na życie w islamie w ogóle nie są potrzebne ze względu na istnienie innego typu zabezpieczenia o charakterze społecznym – *zakatu* [1, s. 25]. *Zakat* oznacza dawanie jałmużny i jest jednym z pięciu obowiązków każdego muzułmanina. Jego beneficjentami są ludzie potrzebujący, a więc biedacy, wdowy, sieroty, inwalidzi, podróżni itp., i na zakacie opierać się ma pomoc dla najbliższych w przypadku śmierci członka rodziny. Aby ubezpieczenia na życie o charakterze ochronnym mogły być dopuszczone, muszą zaistnieć określone warunki (czy warunki zaistniały, czy też nie – tzn. czy można zawrzeć takie ubezpieczenie – w niektórych krajach ustalone jest w wyniku indywidualnego „dopuszczenia” przez muftiego – np. przy ograniczeniu praw do spadku po zmarłym). Niezgodne z szariatem są także wszelkie kapitałowe formy ubezpieczeń na życie organizowane na zasadach komercyjnych. Jednak problem *riby* i innych elementów, które czyniły ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym niezgodnymi z prawem szariatu, został rozwiązany dzięki spółkom (funduszom) *takaful*.

Pozaubezpieczeniowe techniki finansowania ewentualnych skutków zdarzeń lub wypadków losowych są jak najbardziej możliwe – z tradycji islamu wynika, że skutki realizacji jakiegoś ryzyka niwelowane były głównie przy współdziałaniu i pomocy bliskich lub grona przyjaciół. Zorganizowane formy pomocy finansujące skutki realizacji jakiegoś ryzyka mogą przybierać postać darowizny lub dotacji albo też bardziej zinstytucjonalizowaną formę – fundacji. Na szczególną uwagę zasługuje *waqf* – fundacja, która jest charakterystyczna głównie dla Pakistanu [7, s. 24]. Zarządzający fundacją najpierw zasila jej fundusz odpowiednią kwotą, uzupełnianą wpłatami osób narażonych na ryzyko. Zgromadzone środki wykorzystywane są do uregulowania zobowiązań wobec członków fundacji, ewentualna nadwyżka jest dzielona między nich, natomiast zarządzający fundacją otrzymuje stałe wynagrodzenie za swoje usługi.

6. Zakończenie

„Nowoczesne ubezpieczenia” w oczach znawców prawa islamskiego długo były niezgodne z zasadami szariatu. Przewidziane w ubezpieczeniu ryzyko zawiera w sobie element gry losowej, a wkalkulowany w składkę zysk umożliwia „nieuczciwy przyrost majątku”. Ponadto prawo koraniczne zakazuje podejmowania jednostronnego ryzyka finansowego (co wynika z ostrego potępienia hazardu) i wszelkich form spekulacji. Elementy te powodowały, że wyznawcy islamu, chcąc podporządkować się zasadom narzuconym przez wyznawaną religię, nie mogli zawierać tradycyjnych

umów ubezpieczenia. Dopiero stosowna reinterpretacja zasad koranicznych pozwoliła na pojawienie się technik ubezpieczeniowych pozwalających na zawieranie umów zgodnych z zasadami wiary. Techniką tą jest zawieranie umów ubezpieczenia na wzór towarzystw ubezpieczeń wzajemnych – *takaful*. Pod warunkiem stosowania zasady dobrowolności i wzajemnego udzielania sobie gwarancji dopuszczalne są także ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenia na życie o charakterze kapitałowym są dozwolone w funduszach *takaful*, a ochronne mogą być dopuszczone dla wyznawcy islamu tylko po zaistnieniu specjalnych uzasadniających je okoliczności.

Literatura

- [1] Górak-Sosnowska K., Kubicki P., *Zabezpieczenie społeczne w Islamie*, „Polityka Społeczna” 2005, nr 2.
- [2] Hucik-Gaicka S., *Co wiemy o islamskich funduszach inwestycyjnych?*, http://www.inwestycje.pl/fundusze_inwestycyjne/co_wiemy_o_islamskich_funduszach_inwestycyjnych_;16380;0.html.
- [3] *Islam & Versicherung*, Islamic Insurance Consulting, za: <http://iic-hr.com/islam.html>.
- [4] Mourad S., Pacic J., *Fiqh II: Handels-, Arbeits- und Eigentumsrecht, Erbrecht, Strafrecht, Gerichtsverfahren*, Deutscher Informationsdienst über den Islam (DIDI) e.V., Karlsruhe 2008.
- [5] *Ta'min – Versicherungen und islamisches Recht; Themen rund um den Islam*; <http://www.ansary.de/Islam/Fetwa%20Versicherung.html>.
- [6] *The World Takaful Report 2008 – Highlighting a New Growth Opportunity in Islamic Finance*, Ernst & Young, za: [http://www.ey.com/Global/assets.nsf/Middle_East/World_Takaful_Report_08/\\$file/Ernst_&_Young_-_WTR08.pdf](http://www.ey.com/Global/assets.nsf/Middle_East/World_Takaful_Report_08/$file/Ernst_&_Young_-_WTR08.pdf).
- [7] *Versicherung in Emerging Markets: Überblick und Aussichten für islamische Versicherungen*, Swiss Re Economic Research & Consulting, Sigma 2008, nr 5.
- [8] Waś A., *Muzułmańskie urzędy, godności i tytuły*, <http://www.znak.org.pl/index.php?t=sylwa&id=565>.
- [9] Wrede P., *Lebensversicherung nach islamischen Grundsätzen*, Hannover Life Re, DAV Frühjahrs-tagung – Berlin 6.4.2007, http://www.aktuar.de/download/MV07_LEBEN_p_Wrede.pdf.

INSURANCE VERSUS PRINCIPLES OF ISLAM

Summary

According to the Islamic law experts “modern insurances” are inconsistent with principles of Sharia. Risk anticipated in insurance includes elements of the game of chance, and benefit calculated in the contribution enables “dishonest increase of property”. Moreover, Al Quran law forbids to take up one-sided financial risk (which results from condemn for gambling) and all forms of speculation. Those elements made it impossible for believers of Islam who wanted to follow its principles to enter into traditional insurance contracts. It was appropriate reinterpretation of Al Quran principles that allowed insurance techniques to appear and to enter into insurance contracts according to the rules of faith. This technique consists in entering into insurance contracts similar to those of mutual assurance companies – *takaful*. On condition of applying the principle of voluntariness and mutual guarantees, social insurances are also acceptable, however, life insurances of capital character are forbidden, and protective ones are permissible in case of special justified circumstances.